

University of Cyprus

From the Selected Works of Nikitas E Hatzimihail

Summer July, 2012

Cross-border aspects of litigating in Europe civil claims arising out of the Cyprus problem: thoughts on the Orams case (in Greek)

Nikitas E Hatzimihail

Available at: https://works.bepress.com/nikitas_hatzimihail/3/

Εφαρμογές

ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

& ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΤΟΣ 2012 / ΤΕΥΧΟΣ 7

Νικήτας Ε. Χατζημιχαήλ,

*ΔΝ (Harvard), Επίκουρος Καθηγητής
Πανεπιστημίου Κύπρου*

*Διασυνοριακές πτυχές
της δικαστικής διεκδίκησης,
σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο, αστικών
αξιώσεων που προκύπτουν
από το Κυπριακό πρόβλημα:
σκέψεις με αφετηρία
την υπόθεση Orams*

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΑΤΥΠΟ

nbonline.gr

ΨΗΦΙΑΚΗ ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Νικήτας Ε. Χατζημιχαήλ

ΔΝ (Harvard), Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Κύπρου

*Διασυνοριακές πτυχές της δικαστικής διεκδίκησης,
σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο, αστικών αξιώσεων
που προκύπτουν από το Κυπριακό πρόβλημα:
σκέψεις με αφετηρία την υπόθεση Orams*

«Εφαρμογές ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»
Τεύχος 7/ Έτος 2012

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομιχάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Διασυνοριακές πτυχές της δικαστικής διεκδίκησης, σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο, αστικών αξιώσεων που προκύπτουν από το Κυπριακό πρόβλημα: σκέψεις με αφετηρία την υπόθεση *Orams**

Νικήτα Ε. Χατζημιχαήλ, ΔΝ (Harvard), Επίκουρου Καθηγητή Πανεπιστημίου Κύπρου

I. Εισαγωγή

Η δικάωση του Μελέτιου Αποστολίδη στη δικαστική του διαμάχη κατά του ζεύγους *Orams*¹, αναφορικά με την αντιποίηση του τίτλου ιδιοκτησίας του σε ακίνητο στην κατεχόμενη Λάπηθο της Επαρχίας Κηρυνείας

Περίληψη: Η απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Orams v. Αποστολίδη* αποτέλεσε ορόσημο στην ιστορία των νομικών πτυχών του Κυπριακού προβλήματος. Διατηρεί επίσης τη σημασία της για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου και την ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων εντός της Ε.Ε. Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει το πλήρες ιστορικό της υπόθεσης, που ξεκίνησε στα κυπριακά και ολοκληρώθηκε στα αγγλικά δικαστήρια. Υποστηρίζεται πως θα πρέπει να ιδωθεί υπό το τριπλό πρίσμα της υπεράσπισης των εμπραγμάτων δικαιωμάτων των εκτοπισθέντων, της δικαστικής διεκδίκησης από ιδιώτες δημοσίων αξιώσεων και του αναδυόμενου ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου.

αποτέλεσε αναμφισβήτητα μια δικηγορική και δικαστική επιτυχία², καθώς ανακόπτεται

η μαζική αγοραπωλησία σε τρίτους, κοινотικούς όσο και εξωκοινοτικούς υπηκόους, ακινήτων στα κατεχόμενα εδάφη³. Η επιτυχία γίνεται μεγαλύτερη, αν αναλογιστεί κανείς την υπεροπλία της αντίδικης πλευράς σε δικηγόρους, ειδικούς συμβούλους και εμπειρογνώμονες: ακόμη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε βρεθεί να συνηγορεί κατ' αποτέλεσμα υπέρ του ζεύγους *Orams*, στο όνομα της μη διατάραξης των δικαιοδικών διαπραγματεύσεων⁴. Προκειμένου ωστόσο η δικαστική αυτή επιτυχία να λειτουργήσει θετικά μακροπρόθεσμα, θα πρέπει να αντιληφθούμε τι ακριβώς επιτεύχθηκε και σε ποιο περιβάλλον δρούμε.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να παρουσιάσει την υπόθεση *Orams* και να τη θέσει στις ορθές νομικές διαστάσεις της⁵. Εξετάζονται τρεις προβληματικές: Πρώτον, η ανάμειξη εθνικών δικαστηρίων σε διεθνείς υποθέσεις που εμπλέκουν τη δημόσια τάξη και το γενικό συμφέρον, στη βάση αξιώσεων

* Το κείμενο αποτέλεσε εισήγηση του συγγραφέα σε διημερίδα που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών Ηλία Κρίση, με θέμα: «Το Κυπριακό πρόβλημα σε εξέλιξη - Διεθνής διάσταση, ζητήματα διακυβέρνησης, ανθρώπινα δικαιώματα», που έλαβε χώρα στη Λευκωσία, στις 23-24.4.2010.

1. Η δικάωση αυτή έχει δύο στάδια, όπως εξηγείται αναλυτικά πιο κάτω. Την απόφαση της 28ης Απριλίου 2009 του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (που μετονομάστηκε στο μεταξύ σε Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης) επί της προδικαστικής παραπομπής του Αγγλικού Εφετείου και την οριστική απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010 του Αγγλικού Εφετείου. Βλ. αντίστοιχα [2009] Συλλογή I-3571 και [2010] EWHC 9.
2. Βλ. λ.χ. Κωνσταντίνo Κόμπο, "Η Απόφαση στην Αποστολίδη v. *Orams*: Σημαντικότερη προσθήκη στο Νομικό Οπλοστάσιο της Δημοκρατίας", εφημ. Φιλελεύθερος, 29.4.2009, σ. 17· Χρίστο Κληρίδη, "Αποστολίδης vs ζεύγους *Orams*", Φιλελεύθερος, 30.4.2009, σ. 17.

3. Οι αρχικές αντιδράσεις στα κατεχόμενα υπήρξαν δραματικές (βλ. αναφορές στον Τουρκοκυπριακό Τύπο σε "θανατοφόρο πλήγμα" ("Αφρικά"), "ποινή θανάτου" ("Γιενί Βολκάν"), "καταστροφική μέρα" ("Μπακίς"), σύμφωνα με <http://www.newstime.gr/?i=nt.el.article&id=29758>.
4. Κατά τη συζήτηση της προδικαστικής παραπομπής στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επιχειρηματολόγησαν υπέρ της εξαίρεσης της υπόθεσης από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού Βρυξέλλες I. Βλ. σχετικά κατωτέρω.
5. Βλ. επίσης: ΔΕΚ C-420/2007 απόφ. της 28.4.2009, υπόθ. Μ. Αποστολίδης κατά *Orams*, ΕφΑΔ 6/2009, 746, με σχετικές παρατηρήσεις *Χρυσούλας Μιχαηλίδου. Νικήτα Χατζημιχαήλ*, «Ο Ευρωπαϊκός Δικαστικός Χώρος Πολιτικής Δικαιοσύνης και το Κυπριακό Πρόβλημα: Σκέψεις με Αφορμή την Υπόθεση *Orams*», in *Αναστασία Σαμαρά-Κρίση & Αριστοτέλης Κωνσταντινίδης (επιμ.), Το Κυπριακό Πρόβλημα σε Εξέλιξη: Διεθνής διάσταση, Ζητήματα Διακυβέρνησης, Ανθρώπινα Δικαιώματα* (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011: Εκδ. Σάκκουλα), 113-138.

ιδιωτών⁶. Δεύτερον, η ανάδειξη ενός Ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού συστήματος πολιτικής δικαιοσύνης -αποκεντρωμένου αλλά και με ισχυρή φεντεραλιστική ιδεολογία- με αποτέλεσμα τη συστηματική ένταξη της υπόθεσης στο δημιουργούμενο σύστημα ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Τρίτον, το πώς η παρατεινόμενη κατοχή και επί μακρόν λειτουργία μιας de facto πολιτειακής οντότητας και κατά συνέπεια, ενός de facto νομικού συστήματος, επηρεάζει δικαιώματα και τις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου.

Στο πρώτο μέρος της μελέτης παρουσιάζεται το πλήρες ιστορικό της υπόθεσης. Στο δεύτερο μέρος αναλύονται τα βασικά επιχειρήματα ενώπιον του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ). Ο επίλογος συνίσταται σε σύντομα πορίσματα στη βάση των τριών αξόνων που αναφέρθησαν.

II. Η υπόθεση Orams: ιστορικό

Οι Βρετανοί σύζυγοι David και Linda Orams αγόρασαν, τον Μάρτιο 2002, εξοχική κατοικία στην κατεχόμενη Λάπηθο της Επαρχίας Κυρηνείας. Η εν λόγω κατοικία είχε ανεγερθεί σε οικοπέδο που ανήκει, σύμφωνα με το Κτηματολόγιο Κυρηνείας, στον αρχιτέκτονα Μελέτη Αποστολίδη και ανήκει στην οικογένειά του επί μακρόν προ της εισβολής. Οι Orams αγόρασαν το ακίνητο από τρίτον (Χασάν Σετσουκλού), που φέρεται να το είχε αγοράσει από Τουρκοκύπριο πρόσφυγα, στον οποίο οι αρχές του ψευδοκράτους είχαν μεταβιβάσει το ακίνητο με το σύστημα των βαθμών. Η νομική βάση των εμπραγμάτων αξιώσεων των Orams στηριζόταν λοιπόν στην έγκυρη κτήση κυριότητας από τον Τουρκοκύπριο βάσει του ειδικού κανόνα εμπραγμάτου δικαίου που θέσπισε η εν τοις πράγμασι (de facto) πολιτειακή οντότητα του ψευδοκράτους ή τουλάχιστον στη δική τους καλή πίστη.

A. Η δικαστική διεκδίκηση στην Κύπρο

Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων το 2003 έφερε τον Μελέτη Αποστολίδη πίσω στη Λάπηθο, όπου και διαπίστωσε την ανέγερση της εξοχικής κατοικίας στο χωράφι δίπλα στο πατρικό του σπίτι⁷. Μετά και το ναυάγιο του Σχεδίου Ανάν, τον Απρίλιο του 2004, με την όποια επίλυση των αξιώσεων των προσφύγων επί της κατεχόμενης γης τους να μετατίθεται στο αόριστο μέλλον, ο κ. Αποστολίδης αποφάσισε να στραφεί

δικαστικά κατά των αλλοδαπών νομέων -και διεκδικητών της κυριότητας- του ακινήτου του⁸. Η αγωγή κατατέθηκε στις 26 Οκτωβρίου του 2004 στο κατά τόπο αρμόδιο Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας - Κυρηνείας⁹. Είναι γνωστή η έμφαση που το Κοινοδίκαιο και κατ' επέκταση η Κυπριακή πολιτική δικονομία δίδει στην πραγματική και όχι πλασματική επίδοση του εισαγωγικού της δίκης εγγράφου στον εναγόμενο. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων, που επέτρεψε τη μετάβαση στα κατεχόμενα φυσικών προσώπων από την ελεύθερη Κύπρο, επέτρεψε και στον επιδότη¹⁰ να φτάσει από τη Λευκωσία στη Λάπηθο και την οικία Orams και να επιδώσει στην κ. Orams την ίδια ημέρα, κατά τον ισχυρισμό του, κλητήρια εντάλματα (writ of summons) απευθυνόμενα προς έκαστο σύζυγο. Η κυρία Orams αρνήθηκε να υπογράψει την έκθεση επίδοσης και αργότερα ισχυρίστηκε ότι ο επιδότης της παρέδωσε το έγγραφο στις 28 και όχι στις 26 Οκτωβρίου, καθώς επίσης ότι δεν την ενημέρωσε ούτε «για την ιδιότητά του ούτε για τη φύση των εγγράφων που ενεχείρισε». Δεν αμφισβητείται ωστόσο ότι αντιλήφθηκε πως επρόκειτο για επίσημα έγγραφα νομικής φύσεως.

Τα έγγραφα, γραμμένα στην Ελληνική ως επίσημη γλώσσα της Δημοκρατίας, ενημέρωναν τους εναγομένους για την εκκίνηση δεκαήμερης προθεσμίας, προκειμένου να δηλωθεί η παράστασή τους στην πολιτική δίκη. Οι Orams αναζήτησαν δικηγόρο στα κατεχόμενα με δικαίωμα παράστασης στα δικαστήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας και τελικά προσέλαβαν κάποιον, ο οποίος ωστόσο δεν παρουσιάστηκε για να δηλώ-

6. Βλ. Nikitas Hatzimihail & Aristotle Constantinides, «Transnational Public Interest Litigation: A Concept Paper», εισαγωγική εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με τίτλο: Transnational Public Interest Litigation in Domestic Courts (Λευκωσία, 31 Οκτωβρίου 2008).

7. Μακάριος Δρουσιώτης, «Μελέτης Αποστολίδης: γιατί μήνυσα (sic) τους Όραμς», 27.1.2010, <http://www.protagon.gr/?i=protagon.eArticle&id=1190>: «Σε μια από τις επισκέψεις του στη Λάπηθο, ο Αποστολίδης συνάντησε τη Λίντα Όραμς να ποτίζει τα λουλούδια στην αυλή. Του είπε πως το σπίτι της ανήκει. Όταν ο Αποστολίδης της απάντησε πως το κτήμα είναι δικό του, εκείνη του ανταπάντησε πως οι ελληνο-κυπριακές ιδιοκτησίες στα κατεχόμενα αποτελούν παλιά ιστορία».

8. Βλ. συνέντευξη του Μελέτη Αποστολίδη στην Κατερίνα Ηλιάδη, εφημ. «Αλήθεια» (όπως αναδημοσιεύονται εις Δρουσιώτη, «Μελέτης Αποστολίδης»): «Αυτό το συγκεκριμένο χωράφι είναι δίπλα από το σπίτι μου. Κληρονομιά της μάνας μου από τον περασμένο, προπερασμένο αιώνα... Καμιά φορά δείχνω εκείνο το κέντημα της μάνας μου, το καθρωμένο, στον τοίχο πίσω σου. Είναι από τα λίγα πράγματα που πήρε η μάνα μου το '74. Έπιασε ένα μπόγο με τα κεντήματά της. Εκείνο είναι το μαντίλι των αρραβώνων της. Λοιπόν, αυτό το κέντημα είναι περίτεχνο, εξαιρετικό. Ε, λοιπόν εκείνο το πράγμα δεν έχει τίποτε πάνω του που θα το αγγίξεις και δεν θα είναι από εκείνη την αυλή. Κλωστή, μεταξοσκώληκες, η ύφανση, το κέντημα, ιστορία, πολιτισμός... Τούτο είναι ρίζες, παράδοση, πολιτισμός, ολόκληρη η ζωή σου. Αυτό σημαίνει σπίτι με τη δική μας έννοια και όχι με την έννοια του αγοράζω και πουλώ, το property, όπως το καταλαβαίνει ο σύγχρονος άνθρωπος των πόλεων, που σήμερα ζει εδώ και αύριο πάρα κάτω και όλα τούτα είναι περιουσιακά στοιχεία. Αυτό έχει να κάνει με μένα και το χωράφι και το σπίτι. Αυτό είναι η έννοια της σχέσης μου με αυτό το χώρο. Έτσι, με τούτη τη λογική, έκαμα όλη τούτη την προσπάθεια και δεν έχει να κάνει με το πόσα θα μου δώσουν ή πόσα οικοπέδα είναι το χωράφι. Μπορώ να καταλάβω μέχρι ενός βαθμού γιατί μέσα στο σπίτι μου ζουν Τουρκοκύπριοι, αλλά δεν μπορώ να καταλάβω εσύ ο ξένος τι γυρεύεις εδώ. Εσύ ο κερδοσκόπος, που θέλεις να κάμεις το εξοχικό σου με τιμή ευκαιρίας ή εσύ που έχεις μαύρα χρήματα και δεν ξέρεις τι θα τα κάμεις και ήρθες εδώ, που ξέρεις τι συμβαίνει, αλλά κάνεις ότι δεν καταλαβαίνεις».

9. Βλ. άρθρο 21(2) του περί Δικαστηρίων Νόμου 1960. Τα Επαρχιακά Δικαστήρια Λευκωσίας Κυρηνείας συγχωνεύθηκαν με Διαταγή του Ανωτάτου Δικαστηρίου το 1974.

10. Επιδότης αποκαλείται το Κυπριακό ισοδύναμο του δικαστικού επιμελητή.

σει παράσταση στις 8 Νοεμβρίου ως όφειλε, αλλ' απ' ευθείας στην ακρόαση της 9ης Νοεμβρίου. Το Επαρχιακό Δικαστήριο δεν έκανε δεκτό το πληρεξούσιο έγγραφο του δικηγόρου των Orams, το οποίο ήταν γραμμένο στην αγγλική και όχι στην ελληνική ή τουρκική, δηλαδή τις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας και προχώρησε στην έκδοση, αυθημερόν, ερήμην απόφασης, με την οποία οι εναγόμενοι διατάσσονταν να κατεδαφίσουν την έπαυλη, την πισίνα και την περιφραγή που είχαν ανεγείρει στο ακίνητο του Μελέτη Αποστολίδη και να του αποδώσουν αμέσως την ελεύθερη κατοχή του ακινήτου· να καταβάλουν εντόκως στον Μ. Αποστολίδη διάφορα ποσά ως ειδικές αποζημιώσεις (special damages) καθώς και τα μηνιαία διαφυγόντα κέρδη (μισθώματα), μέχρι την πλήρη εκτέλεση της απόφασης· και να απέχουν στο μέλλον από κάθε παράνομη επέμβαση στο ακίνητο, είτε αυτοπροσώπως είτε δι' αντιπροσώπου. Οι εναγόμενοι καταδικάστηκαν επίσης στα δικαστικά έξοδα, εντόκως.

Οι ερημοδικούντες εναγόμενοι άσκησαν ανακοπή (αίτηση «παραμερισμού», request to set aside), την οποία και απέρριψε το Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας στις 19 Απριλίου 2005, κρίνοντας ότι δεν διέθεταν την απαιτούμενη για να διαταχθεί ανακοπή «υποστηρίξιμη άμυνα» (arguable defense) και επιδικάζοντας στον ενάγοντα τα έξοδα της δίκης. Την ίδια τύχη είχε και η έφεση του ζεύγους Orams ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου κατά της δεύτερης απόφασης του Επαρχιακού Δικαστηρίου¹¹. Στους οκτώ λόγους εφέσεως, ο συνήγορος των Orams επικαλέστηκε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ), το δίκαιο της ανάγκης, την προστασία τους ως καλόπιστου αγοραστή κατά το Κοινοδίκαιο, την σπουδή του Επαρχιακού Δικαστηρίου να συζητήσει και εκδώσει καταψηφιστική απόφαση, τη διεξαγωγή της δίκης στην ελληνική (με διερμηνεία στην τουρκική για τον Τουρκοκύπριο δικηγόρο τους), αλλά όχι και την έλλειψη δικαιοδοσίας του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου¹². Το Κυπριακό Εφετείο απέρριψε τους λόγους εφέσεως, κατ' εφαρμογή της αρχής nemo dat quod non habet και σημειώνοντας την έλλειψη (υποκειμενικής) καλής πίστης των εφεσειόντων εναγομένων¹³.

Β. Διεκδικώντας διεθνή αναγνώριση

Έχοντας εξασφαλίσει μια θετική τελεσίδικη και οριστική απόφαση από τα Κυπριακά δικαστήρια, η πλευρά Αποστολίδη επιχειρήσε την εκτέλεση της απόφασης στην Αγγλία, χώρα κατοικίας και έδρα περιουσιακών στοιχείων των Orams.¹⁴

11. Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου, Πολιτική Έφεση 121/2005, απόφαση της 21 Δεκεμβρίου 2006 (Νικολάτος, Δ.). Η ενδεδειγμένη παραπομπή της απόφασης είναι ως εξής: *Orams v. Αποστολίδη* (2006) 1 Α.Α.Δ. 1402.

12. *Ibid.*

13. *Ibid.*, 1409.

14. Υπενθυμίζεται πως το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, το οποίο και αποτελεί Κράτος Μέλος της

Νομική βάση για την εκτέλεση της απόφασης αποτέλεσε ο Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις, γνωστότερος και ως *Κανονισμός Βρυξελλες Ι.*¹⁵

Ο Κανονισμός, ο οποίος διαδέχθηκε την αντίστοιχη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968, αποτελεί το θεμέλιο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος πολιτικής δικαιοσύνης και του ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου¹⁶. Αποτελεί επίσης, όπως και η Σύμβαση των Βρυξελλών, την οποία αντικατέστησε, το βασικό υπόδειγμα παγκοσμίας για τη ρύθμιση θεμάτων διεθνούς δικαιοδοσίας και αναγνώρισης/εκτέλεσης αποφάσεων¹⁷. Πιο πρακτικά, ο Κανονισμός θέτει το αποκλειστικό πλαίσιο κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας σε πολιτικές («αστικές και εμπορικές») υποθέσεις όσον αφορά κυρίως φυσικά πρόσωπα και επιχειρήσεις εγκαταστημένα στο έδαφος Κράτους Μέλους -αλλά και μη εγκατεστημένων, στις περιπτώσεις των άρθρων 22 και 23¹⁸. Ο Κανονισμός θεσπίζει επίσης ένα απλοποιημένο σύστημα, προκειμένου τόσο για την αναγνώριση (δηλαδή τη λήψη υπ' όψη των εννόμων αποτελεσμάτων) όσο και για την εκτέλεση (αρχής γενομένης με την κήρυξη εκτελεστότητας) στα λοιπά Κράτη Μέλη των αποφάσεων που εκδίδουν, προφανώς για θέματα που εμπίπτουν εντός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού, τα δικαστήρια άλλου Κράτους Μέλους¹⁹. Ο Κανονισμός τέθηκε σε ισχύ στην Κύπρο με την ένταξη της Δημοκρατίας ως Κράτους Μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι δύο αποφάσεις του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας κηρύχθηκαν εκτελεστές με διάταγμα (order) ενός από τους Master του Queen's Bench Division του Αγγλικού High Court²⁰.

Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαιρείται δικαστικώς σε τρεις έννομες τάξεις (στην αγγλική λόγος γίνεται και για countries): Αγγλία και Ουαλία, Σκωτία και Βόρειος Ιρλανδία.

15. ΕΕ 2001, L. 12, σ. 1. Ο Κανονισμός τροποποιήθηκε στο ενδιάμεσο κυρίως σε διαδικαστικά ζητήματα και τα παραρτήματα.

16. Βλ. λ.χ. την κατ' άρθρο ερμηνεία του Κανονισμού σε *Peter Mankowski & Peter Magnus* (επιμ.), *Brussels I Regulation* (Sellier, 2007), αλλά και *Richard Fentiman*, *International Civil Litigation* (Oxford, 2010).

17. Βλ. τη συζήτηση εις *Arthur von Mehren*, *Adjudicatory Authority in Private International Law: a Comparative Study* (Martinus Nijhoff, 2007). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εισηγήσεις στον συλλογικό τόμο *Arnaud Nuyts & Nadine Watté* (επιμ.), *International Civil Litigation in Europe and in relation with Third States* (Bruylant, 2005), συμπερισλαμβανομένου και του *Nikitas Hatzimihail*, "Transnational Civil Litigation Between European Integration and Global Aspirations", σ. 595-675.

18. Άρθρα 2 και 4 του Κανονισμού. Βλ. μεταξύ άλλων *Bernard Audit & George Berman*, "The Application of Private International Law Norms to 'Third Countries': the Jurisdiction and Judgments Example," in *Nuyts & Watté* (επιμ.), *International Civil Litigation*, 55 επ.

19. Βλ. άρθρα 34 επ. του Κανονισμού.

20. Ο Master είναι δικαστικός λειτουργός, για την ακρίβεια δικαστής, κατώτερος ιεραρχικά από τους Δικαστές του High Court (High Court Judges, αποκαλούνται "Mr Justice").

Όσο πλημμελείς ή αδιάφοροι υπήρξαν οι Orams ενώπιον των Κυπριακών δικαστηρίων, τόσο επίμονη και πολυδάπανη υπήρξε η υπεράσπισή τους κατά του διατάγματος εκτέλεσης της Κυπριακής απόφασης. Instructing solicitors ανέλαβαν δικηγόροι της κραταιάς δικηγορικής εταιρείας Herbert Smith LLP, ενώ τη δικαστική εκπροσώπηση ανέλαβε ως lead barrister η Cherie Booth, σύζυγος του τότε (και μέχρι το 2007) Βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair. Η πλευρά Orams χρησιμοποίησε επίσης ικανό αριθμό βρετανών ιδιωτικοδιεθνολόγων ως συμβούλους και εμπειρογνώμονες. Πιστεύεται ευρύτατα πως επιχειρηματικά συμφέροντα υποστήριξαν τους Orams ακόμη και οικονομικά, ενώ στη συνέχεια της δίκης εμφανίστηκε στο πλευρό τους ως παρεμβαίνουσα (intervenant) η British Residents' Society of Cyprus.

Με απόφαση του Δικαστή του High Court (Queen's Bench Division) Jack, J., της 6ης Σεπτεμβρίου 2006, η διαταγή παραμερίστηκε (set aside)²¹. Η απόφαση αυτή του πρωτόδικου δικαστηρίου εφεσιβλήθηκε και το Court of Appeal διέταξε στις 26 Ιουνίου 2007 την προδικαστική παραπομπή στο ΔΕΚ των κάτωθι ερωτημάτων²²:

(1) Εμποδίζει η αναστολή εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στη βόρεια περιοχή,²³ βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου 10 της Πράξεως Προσχωρήσεως του 2003 της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση δικαστήριο κράτους μέλους να αναγνωρίσει και να εκτελέσει απόφαση εκδοθείσα από δικαστήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας που εδρεύει στην υπό κυβερνητικό έλεγχο περιοχή σχετικά με ακίνητο της βόρειας περιοχής, όταν μια τέτοια αναγνώριση και εκτέλεση ζητείται βάσει του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις 1 (ΕΕ L 12, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός 44/2001), που περιλαμβάνεται στο κοινοτικό κεκτημένο;

(2) Παρέχει το άρθρο 35, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 το δικαίωμα ή υποχρεώνει δικαστήριο κράτους μέλους να αρνηθεί την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεως που εξέδωσαν δικαστήρια άλλου κράτους μέλους σχετικά με ακίνητο σε περιοχή του τελευταίου κράτους μέλους στο οποίο η κυβέρνηση αυτού του κράτους μέλους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο. Ειδικότερα, μια τέτοια απόφαση αντιβαίνει προς το άρθρο 22 του κανονισμού 44/2001;

21. [2006] EWHC 2226 (QB) (Jack, J.).

22. EE C 297 της 08.12.2007, σ. 20. Η μετάφραση της προδικαστικής παραπομπής στο κείμενο της απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγινε απευθείας από το πρωτότυπο κείμενο.

23. Στο προσίομο της προδικαστικής παραπομπής ορίζεται ότι: «Ο όρος "η υπό κυβερνητικό έλεγχο περιοχή" αναφέρεται στην περιοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας, στην οποία η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο» και «Ο όρος "βόρεια περιοχή" αναφέρεται στην περιοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας, στην οποία η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο».

(3) Είναι δυνατόν απόφαση δικαστηρίου κράτους μέλους που εδρεύει στην περιοχή αυτού του κράτους στην οποία η κυβέρνηση αυτού του κράτους ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, σχετικά με ακίνητο σε αυτό το κράτος σε περιοχή όπου η κυβέρνηση αυτού του κράτους μέλους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, να μην αναγνωρισθεί ή να εκτελεσθεί βάσει του άρθρου 34, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 λόγω του ότι, στην πράξη, η απόφαση δεν μπορεί να εκτελεσθεί εκεί που βρίσκεται το ακίνητο, παρά το ότι η απόφαση είναι εκτελεστή στην υπό κυβερνητικό έλεγχο περιοχή του κράτους μέλους;

(4) Όταν:

- έχει εκδοθεί κατά του εναγομένου ερήμην απόφαση,

- ο εναγόμενος κίνησε διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου προελεύσεως αμφισβητώντας την ερήμην απόφαση, αλλά,

- η ανακοπή δεν ευδοκίμησε κατόπιν πλήρους και δίκαιης ακροάσεως λόγω του ότι αυτός απέτυχε να προβάλει βάσιμη άμυνα (που είναι αναγκαία βάσει της εθνικής νομοθεσίας για την αναστολή μιας τέτοιας αποφάσεως),

μπορεί ο εναγόμενος αυτός να αντιταχθεί στην εκτέλεση της αρχικής ερήμην αποφάσεως ή της αποφάσεως επί της ανακοπής, βάσει του άρθρου 34, παράγραφος 2, του κανονισμού 44/2001, λόγω του ότι τα εισαγωγικά της δίκης έγγραφα δεν του επιδόθηκαν εγκαίρως και κατά τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί πριν την έκδοση της αρχικής ερήμην αποφάσεως; Θα διέφερε η κατάσταση αν η ακρόαση συνεπαγόταν μόνον εξέταση της άμυνας του εναγομένου κατά της αγωγής;

(5) Ποιοι παράγοντες ασκούν επιρροή κατά την εκτίμηση του κριτηρίου του άρθρου 34, παράγραφος 2, του κανονισμού 44/2001, αν δηλαδή «το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο είχε επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον ερημοδικήσαντα εναγόμενο εγκαίρως και κατά τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί»; Ειδικότερα:

(α) Όταν με την επίδοση τέθηκε υπόψη του εναγομένου όντως το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο, ασκεί επίδραση η συνεκτίμηση των πράξεων (ή παραλείψεων) του εναγομένου ή των δικηγόρων του μετά την επίδοση;

(β) Ποια επίδραση θα έχει η συγκεκριμένη συμπεριφορά του ή οι δυσχέρειες, που αντιμετώπισε ο εναγόμενος ή οι συνήγοροι του;

(γ) Ασκεί επίδραση το γεγονός ότι ο συνήγορος του εναγομένου μπορούσε να δηλώσει παράσταση προτού εκδοθεί η ερήμην απόφαση;

Γ. Η μάχη στο Λουξεμβούργο

Η καθοριστική τρίτη πράξη του δράματος εκτυλίχθηκε στο Λουξεμβούργο. Η υπόθεση παραπέμφθηκε σε ενδεκαμελή μείζονα σύνθεση, με την οποία δικάζονται σημαντικές υποθέσεις, υπό την προεδρία του Έλληνα Προέδρου του

Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βασιλείου Σκουρή. Οι κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας υπέβαλαν παρατηρήσεις υποστηρικτικές της πλευράς Αποστολίδη. Την πλευρά Orams, που εκπροσωπήθηκε από τέσσερεις barrister με πρώτη την κ. Booth, συνέδραμε κατ' ουσίαν και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία επιχειρηματολόγησε ότι η υπόθεση εκφεύγει του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού.

Η πρώτη μεγάλη νίκη για την Κυπριακή πλευρά ήρθε στις 18 Δεκεμβρίου 2008 με τις προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως Juliane Kokott, η οποία και εισηγήθηκε σε κάθε σημείο ερμηνεία του Κανονισμού ευνοϊκή για την πλευρά Αποστολίδη. Η Γενική Εισαγγελέας στηρίχθηκε στις προτάσεις της σε νομικά επιχειρήματα με αφετηρία το γενικό ευρωπαϊκό δίκαιο και τη μέχρι τούδε νομολογιακή προσέγγιση του Κανονισμού και εν γένει του ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου²⁴. Αντίθετα, η Γενική Εισαγγελέας απέρριψε τα πολιτικής υφής επιχειρήματα τόσο των Orams, που ισχυρίστηκαν ότι η εφαρμογή του Κανονισμού στην προκείμενη περίπτωση θα οδηγούσε στην όξυνση της κατάστασης στην Κύπρο²⁵, όσο και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία και υπέβαλε την άποψη πως διαφορές που αφορούν σε εμπράγματα δικαιώματα ιδιωτών ως αποτέλεσμα ενόπλων συγκρούσεων θα πρέπει να επιλύονται αποκλειστικά από ειδικευμένα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, όπως τα προβλεπόμενα από το Σχέδιο Ανάν ή η Επιτροπή Αποζημιώσεων του ψευδοκράτους²⁶. Σημειώνεται επίσης πως δεν είναι κοινά αποδεκτό το ότι τυχόν αναγνώριση της Κυπριακής απόφασης θα επηρεάσει δυσμενώς τις συνομιλίες για τελική επίλυση²⁷. Δεν υιοθετήθηκαν ωστόσο -δεν χρειάστηκε άλλωστε- τα επιχειρήματα της πλευράς Αποστολίδη ότι η εφαρμογή του Κανονισμού και η εκτέλεση των αποφάσεων απαιτείται βάσει της ΕΣΔΑ. Το μεν άρθρο 6(1) ΕΣΔΑ σαφώς και προστατεύει την εκτελεστότητα της απόφασης εντός του εδάφους του κράτους του δικαστηρίου που την εξέδωσε, ωστόσο η εφαρμογή της σε άλλα κράτη παραμένει ανοικτό θέμα²⁸, ενώ οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ)

σε υποθέσεις επί των περιουσιακών πτυχών του Κυπριακού δεν αφορούσαν την ίδια την υπόθεση Αποστολίδη.²⁹

Με την απόφαση της 28ης Απριλίου 2009,³⁰ το Δικαστήριο υιοθέτησε τις προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως:³¹

1) *Η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η κυβέρνηση του ως άνω κράτους μέλους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, την οποία προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου αριθ. 10 για την Κύπρο της Πράξεως περί των όρων προσχωρήσεως στην Ευρωπαϊκή Ένωση [...] και των προσαρμογών των Συνθηκών επί των οποίων βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν εμποδίζει την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, επί αποφάσεως η οποία εκδόθηκε από κυπριακό δικαστήριο εδρεύον στο τμήμα της νήσου το οποίο ελέγχεται πράγματι από την Κυπριακή Κυβέρνηση, αλλά αφορά ακίνητο το οποίο κείται στις εν λόγω περιοχές.*

2) *Το άρθρο 35, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 δεν επιτρέπει σε δικαστήριο κράτους μέλους να αρνηθεί την αναγνώριση ή την εκτέλεση αποφάσεως που εξέδωσαν τα δικαστήρια άλλου κράτους μέλους σχετικά με ακίνητο το οποίο κείται σε περιοχή του τελευταίου αυτού κράτους στην οποία η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο.*

3) *Το γεγονός ότι απόφαση που εξέδωσαν τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους σχετικά με ακίνητο το οποίο κείται σε περιοχή του κράτους μέλους αυτού στην οποία η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο δεν μπορεί στην πράξη να εκτελεστεί στον τόπο όπου βρίσκεται το ακίνητο δεν συνιστά λόγο αρνήσεως αναγνώρισεως ή εκτελέσεως δυνάμει του άρθρου 34, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 ούτε συνεπάγεται ότι η απόφαση αυτή δεν είναι εκτελεστή κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού.*

4) *Δεν χωρεί άρνηση αναγνώρισεως ή εκτελέσεως μιας ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 34, σημείο 2, του κανονισμού 44/2001 όταν ο εναγόμενος μπόρεσε να ασκήσει ένδικο μέσο κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως και το ως άνω ένδικο μέσο τού παρέσχε τη δυνατότητα να ισχυρισθεί ότι το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή το ισχύον έγγραφο δεν του είχε επιδοθεί ή κοινοποιηθεί εγκαίρως και κατά τέτοιον τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί.*

24. Υπόθ. C-420/07, Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως *Julianne Kokott*, 18 Δεκεμβρίου 2008, προσβάσιμες μέσω της ιστοσελίδας του Δικαστηρίου: <http://curia.europa.eu>.

25. Προτάσεις *Kokott*, σκ. 43 επ.

26. Προτάσεις *Kokott*, σκ. 56-57.

27. Προτάσεις *Kokott*, σκ. 47: «[Α]μφισβητείται μεταξύ των διαδίκων και το αν η αναγνώριση και η εκτέλεση της επίμαχης εν προκειμένω αποφάσεως είναι επιβλαβής ή ευνοϊκή για την οριστική ρύθμιση των θεμάτων ιδιοκτησίας. Έτσι, ο Μ. Αποστολίδης ισχυρίζεται ότι η πραγματοποιούμενη στην ΤΔΒΚ εκποίηση απαλλοτριωθέντων ακινήτων σε υπκόδους άλλων κρατών μελών δυσχεραίνει την επιστροφή τους στο πλαίσιο μεταγενέστερης συναινετικής λύσης. Αν πρόσωπα ευρισκόμενα στη θέση του θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν αξιώσεις από την κυριότητα των ακινήτων αυτών σε άλλα κράτη μέλη, αποτρέπονται οι ενδεχόμενοι αγοραστές».

28. Προτάσεις *Kokott*, σκ. 52.

29. Προτάσεις *Kokott*, σκ. 51.

30. Βλ. το πλήρες κείμενο της απόφασης εις ΕφΑΔ 2 (2009): σελ. 746, με παρατηρήσεις *Χ. Μιχαηλίδου* (σελ. 753) και *Λυσία 3* (2010): με παρατηρήσεις *Ν. Χατζημιχαήλ*, σελ. 135 επ.

31. Η υιοθέτηση των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα ειθίσται αλλά επ' ουδενί επιβάλλεται. Βλ. *Κωνσταντίνο Κόμπο*, "Εν Αναμονή της αποφάσεως Αποστολίδης v. Orams", εφημ. Φιλελεύθερος.

Στο σκεπτικό της απόφασης, το Δικαστήριο ομιλεί τη γλώσσα που χρησιμοποιείται σε παρόμοιες υποθέσεις, αποφεύγοντας κάθε αναφορά στα ως άνω επιχειρήματα που αφορούν το Κυπριακό πρόβλημα, το Συμβούλιο Ασφαλείας ή την ΕΣΔΑ. Ακόμη και η ένσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «ότι ενδεχομένως η υπόθεση δεν εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού» συζητείται -και απορρίπτεται- ως ζήτημα προκαταρκτικό στην απάντηση στα ερωτήματα 2-5, χωρίς αναφορά στις πολιτικές παραμέτρους.

Δ. Κατάληξη

Μετά την ήττα τους στο Λουξεμβούργο, η ολοκλήρωση της δικαστικής διαμάχης επί Αγγλικού εδάφους αποτελούσε πλέον μάχη οπισθοφυλακής για τους Orams και τους συνηγόρους τους. Η απάντηση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ερωτήματα που είχε θέσει το ενδιάμεσο εφετείο της Αγγλίας δεν άφηνε πολλά περιθώρια. Κατά την ολοκλήρωση της διαδικασίας στο Court of Appeal, εγέρθηκαν δύο νέα ζητήματα από τους εφεσιβλήτους³².

Το πρώτο αφορούσε εκ νέου τη λεγόμενη επιφύλαξη δημόσιας τάξης (public policy κατά το Αγγλικό δίκαιο) του άρθρου 34(1) του Κανονισμού: υποστηρίχθηκε ότι το Αγγλικό δικαστήριο θα έπρεπε είτε να αρνηθεί την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων, είτε τουλάχιστον να απευθύνει νέο προδικαστικό ερώτημα προς το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προκειμένου να διακριβωθεί (περαιτέρω) το περιεχόμενο του άρθρου 34(1). Οι εφεσιβλήτοι Orams επικαλέστηκαν την ύπαρξη μιας *de facto* οντότητας στα κατεχόμενα, την αδυναμία των Τουρκοκυπρίων να επιτύχουν αντίστοιχη με τον κ. Αποστολίδη θεραπεία και (όπως και ενώπιον του ΔΕΚ) τον κίνδυνο η εκτέλεση των αποφάσεων να υπονομεύσει τις προσπάθειες για την επίλυση του Κυπριακού³³. Το Court of Appeal απέρριψε το αίτημα, θεωρώντας πως δεν προέκυψε κάποια θεμελιώδης αρχή της Βρετανικής έννομης τάξης που να θίγεται από την αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων³⁴. Σημείωσε επίσης πως δεν έγινε σαφές το κατά πόσο θίγεται η ειρηνευτική διαδικασία στην Κύπρο, αλλά σε κάθε περίπτωση θα έπρεπε ο στόχος εκείνος να σταθμιστεί έναντι αρχών, όπως η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ζητήματα απονομής δικαιοσύνης και οι υποχρεώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου να σεβαστεί την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας³⁵. Θεώρησε τέλος πως το ζήτημα της δημόσιας τάξης είναι αρκετά σαφές, ώστε να μην απαι-

τείται εκ νέου παραπομπή στο Λουξεμβούργο, βάσει και της θεωρίας της *acte clair*³⁶.

Το δεύτερο ζήτημα, το οποίο δεν περιποιεί τιμή στους βρετανούς συνηγόρους του ζεύγους Orams, αφορούσε τη συμμετοχή του Έλληνα Προέδρου του Δικαστηρίου, Καθηγητή Βασιλείου Σκουρή στη σύνθεση του Τμήματος που εξέδωσε την απόφαση³⁷. Το επιχείρημα στηρίχθηκε ότι στην εθνικότητα του Προέδρου, αλλά στις επαφές τις οποίες είχε με Κύπριους αξιωματούχους πριν από την προδικαστική παραπομπή της απόφασης από το Court of Appeal, αλλά και ενώ εκκρεμούσε η έκδοση της απόφασης: επρόκειτο για επαφές με αξιωματούχους στα πλαίσια των καθηκόντων του ως Προέδρου και επιπλέον για την ομιλία του στο Πανεπιστήμιο Κύπρου στις 28 Φεβρουαρίου 2009. Οι συνήγοροι των Orams έθεσαν θέμα φαινομενικής (*apparent bias*) και όχι πραγματικής μεροληψίας (*actual bias*). Το Court of Appeal απέρριψε την ένσταση κατηγορηματικά³⁸.

III. Νομικά Ζητήματα που ανέκυψαν

Το Δικαστήριο ασχολήθηκε με τα τέσσερα πρώτα προδικαστικά ερωτήματα. Απάντηση στο πέμπτο ερώτημα, που αποτελούσε συνέχεια του τετάρτου, θεωρήθηκε περιττή εν όψει της απάντησης στο τέταρτο.

Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε (υπό III.A) το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία αφορούσαν το κατά πόσο επηρεάζει την υπαγωγή της υπόθεσης στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού το γεγονός ότι το επίδικο ακίνητο βρίσκεται στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Στη συνέχεια (υπό III.B) θα εξετάσουμε το προκαταρκτικό ερώτημα, που τέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσον αφορά την υπαγωγή της υπόθεσης στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού. Το τέταρτο (και πέμπτο) ερώτημα που αφορούσαν την διαδικασία ενώπιον του Κυπριακού δικαστηρίου ουσίας και την προστασία των δικαιωμάτων άμυνας των εναγομένων θα μας απασχολήσει υπό III.Γ. Θα ολοκληρώσουμε (υπό III.Δ) με τη λεγόμενη επιφύλαξη ή ρήτρα δημοσίας τάξεως (*ordre public*, public policy) και το κατά πόσο η αδυναμία εκτέλεσης της απόφασης στην ίδια την Κύπρο μπορεί να επηρεάσει την εκτελεσιμότητά της στα άλλα Κράτη Μέλη.

A. Οριοθετώντας το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου

Οι συνήγοροι των Orams στηρίχθηκαν στο γεγονός ότι το επίδικο ακίνητο ευρίσκεται στα κατεχόμενα εδάφη, στο οποίο έχει ανασταλεί η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου βά-

32. *Apostolides v. Orams*, [2010] EWCA Civ 9. Ο Pill, L.J. ανέγνωσε την απόφαση του Δικαστηρίου, με τον Lloyd, L.J. να προχωρεί σε δική του περαιτέρω συζήτηση ως προς το πρώτο ζήτημα.

33. *Ibid*, σκ. 16 επ.

34. *Ibid*, ιδίως σκ. 63 (Pill, L.J.)

35. *Ibid*, σκ. 62 (Pill, L.J.)

36. *Ibid*, σκ. 114 (Lloyd, L.J.)

37. *Ibid*, σκ. 67 επ. (Pill, L.J.)

38. Όπ.π., παρ. 88 επ. (Pill, L.J.)

σει του Πρωτοκόλλου αριθ. 10 της Πράξης Προσχώρησης του 2003. Συγκεκριμένα, το άρθρο 1(1) του Πρωτοκόλλου προβλέπει πως «[η] εφαρμογή του κεκτημένου αναστέλλεται στις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο»³⁹.

1. Τα κατεχόμενα ως ειδικό Ευρωπαϊκό έδαφος

Το Δικαστήριο επισήμανε, όπως και η Γενική Εισαγγελέας στις προτάσεις της⁴⁰, πως «οι διατάξεις Πράξεως Προσχώρησης οι οποίες επιτρέπουν παρέκκλιση από τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚ πρέπει να ερμηνεύονται στενά υπό το πρίσμα των οικείων διατάξεων της Συνθήκης και να περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του στόχου της»⁴¹. Προς τούτο υιοθετήθηκε η γραμματική ερμηνεία του Πρωτοκόλλου, βάσει της οποίας η αναστολή περιορίζεται στην (μη) εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου στο βόρειο τμήμα⁴². Αποκλείεται δηλαδή η εφαρμογή του Κανονισμού 44/2001 όσον αφορά στα δικαστήρια που εδρεύουν στο κατεχόμενο «βόρειο τμήμα». Στην προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, πρόκειται για απόφαση δικαστηρίου «εδρεύον[τος] στο υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα» και δεν συντρέχει λόγος εφαρμογής του Πρωτοκόλλου.

2. Το *forum rei sitae* και τα κατεχόμενα έδαφη

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε την ενδεχόμενη έλλειψη δικαιοδοσίας του Κυπριακού δικαστηρίου, η οποία και αποτελεί λόγο μη αναγνώρισης κατά το άρθρο 35(1) του Κανονισμού⁴³.

Αποτελεί γενική αρχή του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου πως οι διαφορές περί εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων δικάζονται από τα δικαστήρια του τόπου όπου βρίσκεται το ακίνητο (*forum rei sitae*). Ο κανόνας αυτός είναι απόλυ-

τος μεταξύ των Κρατών Μελών, βάσει του άρθρου 22 του Κανονισμού. Τι γίνεται όμως με ακίνητο που βρίσκεται εκτός του χώρου που ελέγχει το Κράτος Μέλος και του εδαφικού πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου;

Οι συνήγοροι των *Orams* θεώρησαν πως βρήκαν υποστήριξη σε μια ακαδημαϊκή άποψη που αφορούσε τα εξωτερικά όρια του ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου.

Αρκετοί θεωρητικοί είχαν υποστηρίξει (με τα κατεχόμενα και εν γένει τις ειδικές περιπτώσεις εδαφών των Κρατών Μελών πολύ μακριά από τη σκέψη τους) πως επιβάλλεται η αναγνώριση ενός *αντανεκλαστικού αποτελέσματος* του άρθρου 22, που να επιτάσσει στα δικαστήρια των κρατών μελών να μην αποδέχονται την άσκηση δικαιοδοσίας τους επί εμπραγμάτων διαφορών σε ακίνητα τρίτων χωρών⁴⁴. Αν μη τι άλλο, συνεχίζει το επιχείρημα, τα δικαστήρια ενός άλλου κράτους μέλους θα μπορούσαν να επικαλεστούν αυτό το αντανεκλαστικό αποτέλεσμα για να αρνηθούν την αναγνώριση μιας απόφασης που εκδόθηκε κατά παράβαση της αντίστοιχης δικαιοδοσίας ενός τρίτου κράτους.

Η θεωρία του αντανεκλαστικού αποτελέσματος αφορά σε τρίτες χώρες και όχι φυσικά σε εδάφη υπό κατοχή. Σε κάθε περίπτωση, έχει φανεί αρκετές φορές τα τελευταία χρόνια πως το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων βλέπει με σκεπτικισμό οτιδήποτε υπονομεύει την ιδέα ενός ευρωπαϊκού χώρου πολιτικής δικαιοσύνης με σαφή και δυνατά εξωτερικά όρια. Όπως σημείωσε η Γενική Εισαγγελέας Kokott, θα πρέπει να διακρίνουμε το εδαφικό πεδίο εφαρμογής (*territorial scope*) του Κανονισμού από την περιοχική αναφοράς (*reference area*) των δικών και αποφάσεων, δηλαδή το έδαφος στο οποίο ενδέχεται να υπάρξουν επιπτώσεις, στο οποίο και μπορεί να συμπεριλαμβάνονται τρίτα Κράτη⁴⁵. Το Δικαστήριο έδειξε την απροθυμία του να αποκλίνει από τις δικαιοδοτικές αρχές του Κανονισμού στην υπόθεση *Owusu*, με την οποία δεν επιτράπηκε στα Αγγλικά δικαστήρια η χρήση του θεσμού *forum non conveniens* σε υπόθεση που ενέπιπτε στη δικαιοδοσία των αγγλικών δικαστηρίων κατά το άρθρο 2, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η υπόθεση δεν είχε σύνδεσμο με κανένα άλλο Κράτος Μέλος⁴⁶.

Στην υπόθεση *Orams*, το Δικαστήριο έλαβε ως αφετηρία το γεγονός ότι το ακίνητο βρίσκεται στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ανεξάρτητα με το αν η τελευταία ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο ή όχι στην περιοχή.⁴⁷ Η ιδέα των κατεχομέ-

39. Βλ. Πρωτόκολλο αριθ. 10 για την Κύπρο της Πράξεως περί των όρων προσχώρησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Σλοβακικής Δημοκρατίας και των προσαρμογών των Συνθηκών επί των οποίων βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, ΕΕ 2003, L 236, σ. 95.

40. Προτάσεις Kokott, σκ. 35.

41. Υπόθ. C-420/07, *Αποστολίδης v. Orams*, σκ. 35, με παραπομπή στις υποθέσεις 231/78, Επιτροπή ν. Ηνωμένου Βασιλείου, 29.3.1979 [1979] Συλλογή 809, σκ. 13· 77/82, Πεσκέλογλου, 23.3.1983, [1983] Συλλογή 1085, σκ. 12· 11/82, *Πειραική-Πατραϊκή κ.λπ. v. Επιτροπής*, 17.1.1985 [1985] Συλλογή 207, σκ. 26· C-3/87, *Agegate*, 14.12.1989, Συλλογή [1989], σ. 4459, σκ. 39· C-233/97, 3.12.1998, *KappAhl*, [1998] Συλλογή I-8069, σκ. 18.

42. Υπόθ. C-420/07, *Αποστολίδης v. Orams*, σκ. 37.

43. Άρθρο 35(1) του Κανονισμού 44/2001: «Απόφαση δεν αναγνωρίζεται, επίσης, αν έχουν παραβιασθεί οι διατάξεις των τμημάτων 3, 4 και 6 του Κεφαλαίου II, καθώς και στις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 72» (το τμήμα 6 αφορά στις βάσεις αποκλειστικής δικαιοδοσίας του άρθρου 22).

44. Βλ. λ.χ, *Amaud Nuyts*, «La théorie de l'effet réflexe», εις *Le droit processuel et judiciaire européen*, Actes du colloque organisé par le Centre interuniversitaire de droit judiciaire (Bruxelles, 2003: La Charte). Θεμέλιο της θεωρίας αποτέλεσε η μελέτη του G. Droz, «La Convention de San Sebastian alignant la Convention de Bruxelles sur la Convention de Lugano», *Rev. crit. dr. internat. privé* (1990): 1-21, σ. 14.

45. Υπόθ. C-420/07, Προτάσεις Kokott, σκ. 25.

46. Υπόθ. C-281/02, *Owusu v. Jackson*, [2005] Συλλογή I-1383, σκ. 29.

47. Υπόθ. C-420/07, *Αποστολίδης v. Orams*, σκ. 51.

ων ως τρίτου κράτους είναι αντίθετη με τον ίδιο τον σκοπό και το γράμμα του Πρωτοκόλλου. Ο κανόνας του άρθρου 22 «απλώς υποδεικνύει το κράτος μέλος του οποίου τα δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία με βάση τη φύση της διαφοράς, χωρίς όμως να κατανέμει τις δωσιδικίες εντός του οικείου κράτους μέλους. Εναπόκειται σε κάθε κράτος μέλος να καθορίσει τη δική του δικαστηριακή οργάνωση»⁴⁸. Το Δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω πως ο έλεγχος της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους προελεύσεως μπορεί να ασκηθεί μόνο κατ' εξαίρεση, όπως προβλέπεται στο άρθρο 35(1): το άρθρο 35(3)⁴⁹ καθιερώνει την «αρχή της απαγορεύσεως του ελέγχου» και κατά συνέπεια απαγορεύεται να «ερευνηθεί η εσωτερική δωσιδικία» (αρμοδιότητα) των δικαστηρίων κράτους μέλους προελεύσεως στην υπόθεση της κύριας δίκης.⁵⁰ Το γεγονός ότι το ακίνητο βρίσκεται στο «βόρειο τμήμα» «μπορεί ενδεχομένως να έχει σημασία για την εσωτερική δωσιδικία των κυπριακών δικαστηρίων, αλλά δεν μπορεί να ασκήσει καμία επιρροή σε ό,τι αφορά τον ως άνω κανονισμό»⁵¹.

B. Πολιτικές ευαισθησίες, ιδιωτικά δικαιώματα και το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού

Η δεύτερη γραμμή μάχης εστίαστηκε στο πολιτικό διακύβευμα και τον κίνδυνο να επηρεάσει τυχόν δικαίωση της πλευράς Αποστολίδη δυσμενώς τις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό. Στο σημείο αυτό οι νομικοί εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εμφανίστηκαν σε ρόλο αρωγού των Orams, στο όνομα των πολιτικών περιπλοκών. Με βάση αυτούς τους προβληματισμούς, η Επιτροπή υποστήριξε πως η διαφορά βρίσκεται εκτός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού,⁵² όπως η αξίωση Ελλήνων πολιτών κατά του Γερμανικού δημοσίου στην υπόθεση *Λεχουρίτου*.⁵³ Πρόκειται για την προδικαστική παραπομπή του Εφετείου Πατρών, επί της οποίας το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκρινε πως εκφεύγει της έννοιας των «αστικών διαφορών» του άρθρου 1, αγωγή, ασκούμενη από φυσικά πρόσωπα εντός

Κράτους Μέλους κατά άλλου κράτους μέλους, με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν οι έλκοντες δικαιώματα εκ των θυμάτων των ενεργειών ενόπλων δυνάμεων στο πλαίσιο πολεμικών επιχειρήσεων επί του εδάφους του πρώτου κράτους⁵⁴.

Το Δικαστήριο αρνήθηκε τη νομική σημασία τέτοιων επιχειρημάτων. Υπενθύμισε την ανάγκη για ενιαία και ομοιόμορφη ερμηνεία της έννοιας των «αστικών και εμπορικών υποθέσεων» του άρθρου 1⁵⁵. Αντίθετα με τις αδικοπρακτικές αξιώσεις από πολεμικές επιχειρήσεις, η υπόθεση Αποστολίδη αφορούσε εμπράγματα δικαιώματα ιδιωτών επί ακινήτων - κατ' εξοχήν αντικείμενο του ιδιωτικού δικαίου. Κατά την ακριβή διατύπωση του Δικαστηρίου «πρόκειται για διαφορά μεταξύ ιδιωτών, αντικείμενο της οποίας είναι η επιδίκαση αποζημιώσεως για την παράνομη κατοχή ακινήτου, η απόδοσή του και η επαναφορά του στην αρχική του κατάσταση, καθώς και η παύση οποιασδήποτε άλλης παράνομης επεμβάσεως. Η αγωγή που ασκείται κατ' αυτόν τον τρόπο βάλλει όχι κατά συμπεριφορών ή διαδικασιών οι οποίες ενέχουν εκδήλωση προνομίων δημόσιας εξουσίας εκ μέρους του ενός των διαδίκων, αλλά κατά πράξεων που τελούνται από ιδιώτες»⁵⁶.

Γ. Δικονομικές εγγυήσεις και δικαίωμα ακρόασης στο Κράτος προέλευσης

Το άρθρο 34(2) ορίζει πως «απόφαση δεν αναγνωρίζεται [...] αν το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο δεν έχει επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον ερημοδικησάντα εναγόμενο εγκαίρως και κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να αμυνθεί, εκτός εάν ο εναγόμενος παρέλειψε να ασκήσει προσφυγή κατά της αποφάσεως ενώ μπορούσε να το πράξει».

Η διάταξη του άρθρου 34(2) αντικατέστησε την πρόνοια του άρθρου 27(2) της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Σημειώνεται πως με το προβλεπόμενο σύστημα ενδίκων μέσων ο

48. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 48.

49. Άρθρο 35(3) του Κανονισμού 44/2001: «Με την επιφύλαξη των διατάξεων της πρώτης παραγράφου, δεν ερευνείται η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους προέλευσης. Οι σχετικοί με τη διεθνή δικαιοδοσία κανόνες δεν αφορούν τη δημόσια τάξη υπό την έννοια του άρθρου 34 σημείο 1».

50. Υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης v. Orams, σκ. 49.

51. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 51.

52. Βλ. Υπόθ. C-420/07, Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέως Kokott, σκ. 55: «Η Επιτροπή παραδέχεται μεν ότι η ένδικη διαφορά μεταξύ του Μ. Αποστολίδη και του ζεύγους Orams συνιστά διαφορά μεταξύ ιδιωτών. Φρονεί όμως ότι η διαφορά αυτή πρέπει να τεθεί σε ευρύτερο πλαίσιο και να ληφθεί υπόψη ότι οι αντιπαραθέσεις για τα ακίνητα των εκδιωχθέντων Ελληνοκυπρίων ανάγονται στη στρατιωτική κατοχή της Βόρειας Κύπρου».

53. Υπόθ. C-292/05, Λεχουρίτου v. Δημοσίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Απόφαση 15.2.2007 [2007] Συλλογή I-1519.

54. Υπόθ. C-292/05, σκ. 46.

55. Υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης v. Orams, σκ. 41: «προς διασφάλιση, κατά το μέτρο του δυνατού, της ισότητας και της ομοιομορφίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τον κανονισμό 44/2001 για τα κράτη μέλη και για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, ο όρος «αστικές και εμπορικές υποθέσεις» δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως απλή παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο του ενός ή του ετέρου των οικείων κρατών. Ο εν λόγω όρος πρέπει να θεωρείται αυτοτελής, ερμηνευτέος σε συνάρτηση, αφενός, προς τους σκοπούς και το σύστημα του εν λόγω κανονισμού και, αφετέρου, προς τις γενικές αρχές που συνάγονται από το σύνολο των εθνικών εννόμων τάξεων», με παραπομπή στις αποφάσεις της 14ης Οκτωβρίου 1976, 29/76, LTU, [1976] Συλλογή 577, σκ. 3· της 16ης Δεκεμβρίου 1980, 814/79, Ruffer, [1980] Συλλογή III 493, σκέψη 7· της 21ης Απριλίου 1993, C-172/91, Sonntag, [1993], Συλλογή, σ. I-1963, σκ. 18· της 15ης Μαΐου 2003, C-266/01, *Préservatrice foncière TIARD*, [2003] Συλλογή, σ. I-4867, σκ. 20· της 18ης Μαΐου 2006, C-343/04, CEZ, [2006] Συλλογή, σ. I-4557, σκ. 22, καθώς και της 15ης Φεβρουαρίου 2007, C-292/05, *Λεχουρίτου*, σκ. 29)».

56. Υπόθ. C-420/07, Αποστολίδης v. Orams, σκ. 45.

Κανονισμός προσπαθεί να εξισορροπήσει την αμοιβαία εμπιστοσύνη στην απονομή της δικαιοσύνης εντός της Ένωσης με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας⁵⁷.

Ενώ κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών κρίσιμη ήταν η νομωτική επίδοση ή κοινοποίηση, η πρόνοια του Κανονισμού απαιτεί τον «ουσιαστικό σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας» του ερημοδικούντος⁵⁸. Προκειμένου δηλαδή να μην αναγνωριστεί η απόφαση, θα πρέπει το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο να μην έχει επιδοθεί ή κοινοποιηθεί στον ερημοδικήσαντα εναγόμενο «εγκαίρως και κατά τέτοιον τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί»⁵⁹.

Η εξαίρεση ωστόσο του άρθρου 34(2) παύει να έχει εφαρμογή σε περίπτωση που ο εναγόμενος «δεν ανέλαβε την πρωτοβουλία να ασκήσει ένδικο μέσο κατά της ως άνω αποφάσεως ενώ μπορούσε να το πράξει»⁶⁰. Στην περίπτωση, όπως συνέβη στην υπόθεση *Orams*, στην οποία ο εναγόμενος πράγματι άσκησε ένδικο μέσο κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως και το ως άνω ένδικο μέσο τού παρέσχε τη δυνατότητα να ισχυρισθεί ότι το εισαγωγικό έγγραφο της δίκης ή το ισοδύναμο έγγραφο δεν του είχε επιδοθεί ή κοινοποιηθεί εγκαίρως και κατά τέτοιον τρόπον ώστε να μπορεί να αμυνθεί, καλύπτεται «κατά μείζονα λόγο» η προϋπόθεση του άρθρου 34(2)⁶¹.

Δ. Εκτελεσιμότητα και δημόσια τάξη

Σύμφωνα με το άρθρο 34 σημ. 1 του Κανονισμού «απόφαση δεν αναγνωρίζεται αν [...] η αναγνώριση αντίκειται προφανώς στη δημόσια τάξη του κράτους αναγνωρίσεως». Η προφανής αντίθεση στη δημόσια τάξη του κράτους αναγνωρίσεως μπορεί επίσης, κατά το άρθρο 45, να προβληθεί ως λόγος μη εκτέλεσης κατά την άσκηση του ενδίκου μέσου του άρθρου 43 κατά της απόφασης κήρυξης εκτελεσιμότητας κατ' άρθρο 41⁶².

1. Το εύρος της επιφύλαξης δημόσιας τάξεως

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει πως, με δεδομένο το ότι αποτελούν «εμπόδιο στην επίτευξη ενός από τους θεμελιώδεις στόχους» του Κανονισμού, οι λόγοι μη αναγνώρισης αποφάσεων των Κρατών Μελών που αναφέρονται στο άρθρο 34 θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά⁶³, η δε ρήτρα της δημόσιας τάξεως του άρθρου 34(1) πρέπει να τυγχάνει εφαρμογής «μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις»⁶⁴. Οι απαιτήσεις της δημόσιας τάξεως καθορίζονται από τα Κράτη μέλη «σύμφωνα με τις εθνικές τους αντιλήψεις» και όχι από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ωστόσο οφείλει να «ελέγξει τα όρια» εντός των οποίων το δικαστήριο ενός κράτους μέλους μπορεί να εφαρμόσει την έννοια της δημόσιας τάξεως για να μην αναγνωρίσει απόφαση που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος⁶⁵. Συγκεκριμένα, αποκλείεται η αναθεώρηση επί της ουσίας της αλλοδαπής απόφασης: δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο μη αναγνώρισης η εφαρμογή διαφορετικού κανόνα δικαίου απ' ό,τι θα εφαρμόζαν τα δικαστήρια του κράτους αναγνωρίσεως, ενώ το δικαστήριο του κράτους αναγνώρισης δεσμεύεται από την εκτίμηση των νομικών και των πραγματικών περιστατικών από το δικαστήριο του κράτους προέλευσης⁶⁶. Η άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης λόγω εσφαλμένης εφαρμογής του εθνικού ή κοινοτικού δικαίου θα διακινδύνευε τον ίδιο τον σκοπό του Κανονισμού, πολύ δε μάλλον που τα εθνικά συστήματα δικαστικής προστασίας, επικουρούμενα από τη διαδικασία προδικαστικής παραπομπής, παρέχουν στους διαδίκους επαρκή εγγύηση⁶⁷. Απαιτείται, αντιθέτως, να «προσक्रούει κατά τρόπο ανεπίτρεπτο» η αναγνώριση ή εκτέλεση της απόφασης, με την «κατάφωρη παραβίαση κανόνα δικαίου θεωρουμένου ως ουσιώδους στην έννομη τάξη του κράτους αναγνωρίσεως ή δικαιώματος αναγνωριζομένου ως θεμελιώδους στην εν λόγω έννομη τάξη»⁶⁸.

Το Δικαστήριο σημειώνει πως στην προκείμενη υπόθεση, κατά τις επισημάνσεις της πλευράς Αποστολίδη και των κυβερνήσεων Ελλάδας και Κύπρου, «δεν έγινε μνεία καμίας θεμελιώδους αρχής της εννόμου τάξεως του Ηνωμένου Βασιλείου την οποία θα μπορούσε να θίξει η αναγνώριση ή

57. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 70: «από τη δέκατη έκτη, τη δέκατη έβδομη και τη δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 44/2001 προκύπτει ότι σκοπός του συστήματος ενδίκων μέσων το οποίο προβλέπει κατά της αναγνωρίσεως ή της εκτελέσεως μιας αποφάσεως είναι η εξισορρόπηση, αφενός, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στην απονομή της δικαιοσύνης εντός της Ένώσεως, η οποία δικαιολογεί την καταρχήν αυτοδίκαιη αναγνώριση και κήρυξη ως εκτελεστών των αποφάσεων που εκδίδονται σε ένα κράτος μέλος εντός άλλου κράτους μέλους, και, αφετέρου, του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, ο οποίος επιβάλλει τη δυνατότητα του εναγομένου να ασκήσει ενδεχομένως ένδικο μέσο, που εξετάζεται κατ' αντιμωλία, κατά της κηρύξεως της εκτελεσιμότητας, εφόσον θεωρεί ότι στοιχειοθετείται ένας από τους λόγους μη εκτελέσεως.»

58. Βλ. Υπόθ. C-283/05, 14.12.2006, *ASML*, [2006] Συλλογή I-12041, σκ. 20, και Υπόθ. C-420/07, *Αποστολίδης v. Orams* σκ. 74-75.

59. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 76.

60. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 77.

61. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 78-79.

62. Κατ' άρθρα 41 επ. του Κανονισμού.

63. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 55, με παραπομπή στις υποθέσεις C-414/92, *Solo Kleinmotoren*, 2.6.1994, [1994] Συλλογή I-2237, σκ. 20· της 28ης Μαρτίου 2000, C-7/98, *Krombach*, 28.3.2000, [2000] Συλλογή I-1935, σκ. 21, C-38/98, *Renault*, 11.5.2000, [2000] Συλλογή I-2973, σκ. 26).

64. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 55, με παραπομπή στις υποθέσεις 145/86, *Hoffmann*, 4.2.1988 [1998] Συλλογή 645, σκ. 21· Υπόθ. C-78/95, *Hendrikman* και *Feyen*, 10.10.1996, [1996] Συλλογή I-4943, σκ. 23· *Krombach*, σκ. 21· *Renault*, σκ. 26).

65. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 56-57, με παραπομπή σε *Krombach*, σκ. 22-23 και *Renault*, σκ. 27-28.

66. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 58, με παραπομπή σε *Krombach*, σκ. 36 και *Renault*, σκ. 29. Βλ. άρθρα 36, 45(2).

67. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 60.

68. Υπόθ. C-420/07, όπ.π., σκ. 59, *Krombach*, σκ. 37, *Renault*, σκ. 30.

η εκτέλεση των επίμαχων αποφάσεων»⁶⁹ και κατά συνέπεια, ελλείπει τέτοιας αρχής, δεν χωρεί άρνηση αναγνώρισης ή εκτελέσεως «για τον λόγο ότι απόφαση που εξέδωσαν τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους σχετικά με ακίνητο το οποίο κείται σε περιοχή του κράτους αυτού στην οποία η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο δεν μπορεί στην πράξη να εκτελεστεί στον τόπο όπου βρίσκεται το ακίνητο»⁷⁰.

2. Η εκτελεστότητα στο κράτος μέλος προέλευσης ως προαπαιτούμενο

Ένα από τα επιχειρήματα κατά της αναγνώρισης και εκτέλεσης της απόφασης είναι πως αντίκειται στην *de facto* κατάσταση και δεν θα μπορούσε ποτέ να εκτελεστεί στην ίδια την Κύπρο. Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα που προκύπτει κατά το άρθρο 38(1)⁷¹, σύμφωνα με το οποίο προϋπόθεση για την εκτέλεση μιας απόφασης των δικαστηρίων κράτους μέλους σε άλλο κράτος μέλος είναι να είναι η απόφαση αυτή εκτελεστή και στο κράτος μέλος προέλευσης⁷². Στην προκείμενη περίπτωση, πρόκειται για εκτελεστές αποφάσεις⁷³: «Το γεγονός ότι οι αιτούντες ενδέχεται να συναντούσαν δυσκολίες στην εκτέλεση των επίμαχων αποφάσεων στο βόρειο τμήμα δεν μπορεί να τους στερήσει την εκτελεστότητά τους και, ως εκ τούτου δεν εμποδίζει τα δικαστήρια του κράτους μέλους εκτέλεσεως να κηρύξουν εκτελεστές τις αποφάσεις αυτές»⁷⁴.

IV. Πορίσματα

Με τα λόγια του μεγάλου νικητή, «επικράτησε το ανθρώπινο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Επειδή στην Ε.Ε. υπάρχουν νόμοι και θεσμοί που πρέπει να εφαρμόζονται για όλους»⁷⁵. Η νομικοπολιτική σημασία της απόφασης για την Κυπριακή υπόθεση υπερκέρασε το γεγονός ότι η υπόθεση κερδήθηκε ως υπόθεση ευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Στην πραγματικότητα, θα πρέπει να ιδωθεί υπό το τριπλό πρίσμα: της υπεράσπισης των εμπραγμάτων δικαιωμάτων των εκτοπισθέντων, της δικαστικής διεκδίκησης από ιδιώτες δημοσίων αξιώσεων και του αναδυόμενου ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου.

Πρώτον, η απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έκρινε τα εμπράγματα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων προσφύγων, αλλά επέτρεψε απλώς την εκτέλεση της σχετι-

κής Κυπριακής απόφασης -ή για την ακρίβεια, επέβαλε στα Αγγλικά δικαστήρια την εκτέλεση της Κυπριακής απόφασης. Αδιαμφισβήτητα, η επιτυχής έκβαση της υπόθεσης *Orams* επέτυχε στο να ανακόψει το κύμα «εποικισμού» ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών από αλλοδαπούς υπηκόους, ειδικά εκείνους που προέρχονται από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν πρόκειται ωστόσο για νίκη επί της ουσίας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, όπως οι μεγάλες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πρακτικά, η δυνατότητα επανάληψης παρόμοιου εγχειρήματος θα είναι περιορισμένη: η επίδοση στα κατεχόμενα έχει καταστεί ποινικό αδίκημα του ψευδοκράτους.⁷⁶

Πέραν της πολιτικής διάστασης, η υπόθεση *Orams* αφορά τη σύγκρουση μεταξύ δύο διαφορετικών ομάδων δικαιούχων εμπραγμάτων δικαιωμάτων: των αρχικών ιδιοκτητών της ακίνητης περιουσίας και των νέων διεκδικητών, που ισχυρίζονται πως απέκτησαν καλόπιστα εμπράγματα δικαιώματα στο τέλος μιας αλυσίδας μεταβιβάσεων που εξαφανίζουν τα ίχνη του αρχικού κυρίου, που επικαλούνται την οικονομική τους συνεισφορά στην ανάπτυξη της επίδικης ιδιοκτησίας και ενίστε, με αφελή θρασύτητα σημειώνουν, όπως η Linda Orams στον Μελέτη Αποστολίδη, πως αυτά είναι «παλιά ιστορία». Ο χρόνος σίγουρα δεν λειτουργεί υπέρ των εμπραγμάτων αξιώσεων των εκτοπισθέντων, αλλά το ζήτημα δεν είναι μόνο θέμα χρηματικής αποζημίωσης και δεν πρόκειται να επιλυθεί μόνο με όρους αστικού δικαίου.

Δεύτερον, η παρέμβαση ιδιωτών μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη. Συνάδει με τις αντιλήψεις περί πολιτικού φιλελευθερισμού και κοινωνίας των πολιτών και επιτρέπει την απονομή δικαιοσύνης χωρίς το εμπόδιο που συχνά θέτουν πολιτικές ανάγκες και σκοπιμότητες. Ενέχει όμως και κινδύνους: ο ιδιώτης αργά ή γρήγορα θα βρεθεί να επιδιώκει είτε το δικό του, προσωπικό συμφέρον σε αντίθεση με το γενικότερο, είτε το γενικότερο συμφέρον αλλά με τη μέθοδο που εκείνος κρίνει σκόπιμο, σε αντιδιαστολή ενίστε με τη συντεταγμένη πολιτεία⁷⁷. Είναι σημαντικό να υπάρχει συντονισμός, ενότητα και καλή νομική συμβουλή: οι μεγαλύτερες επιτυχίες στην ιστορία των δικαστικών διεκδικήσεων του Κυπριακού βοηθήθηκαν σημαντικά από την κινητοποίηση και συλλογική δράση ικανών νομικών.⁷⁸ Η ιδιωτική πρωτοβουλία στη

69. Υπόθ. C-420/07, ό.π., σκ. 61.

70. Υπόθ. C-420/07, ό.π., Σκ. 62.

71. Άρθρο 38(1): «Αποφάσεις που εκδόθηκαν και είναι εκτελεστές σε κράτος μέλος εκτελούνται σε άλλο κράτος μέλος, αφού κηρυχθούν εκεί εκτελεστές, με αίτηση κάθε ενδιαφερομένου».

72. Υπόθ. C-420/07, ό.π., σκ. 66, με παραπομπή στην Υπόθ. C-267/97, 29.4.1999, *Coursier*, [1999] Συλλογή I-2543, σκ. 23.

73. Υπόθ. C-420/07, ό.π., σκ. 69.

74. Υπόθ. C-420/07, ό.π., σκ. 70.

75. Συνέντευξη Μελέτη Αποστολίδη, ό.π.

76. «Κίνδυνος φυλάκισης για τους επιδότες», Συνέντευξη Αλέκου Μαρκίδη στον Παναγιώτη Τσαγγάρη, <<http://www.alitheiaportal.com/alitheia/koinonia/upothese-oram-kindunos-phulakises-gia-tous-epidotes.html>>

77. Η ατυχής έκβαση της υπόθεσης Μάικ Τύμβιου αποτελεί ένα πολύ πρόσφατο παράδειγμα.

78. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι υποθέσεις Λοϊζίδου και άλλες, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εξίσου ενδιαφέρον, ωστόσο, ειδικά από την οπτική του ιδιωτικοδιεθνολόγου, είναι η υπόθεση των ψηφιδωτών της Κανακαριάς. Βλ. ιδίως *Autocephalus Greek Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg*, 917 F.2d 278 (7th Cir. 1990) (με την καθοριστική συμβολή του καθηγητή *Συμεών Συμεωνίδη*, αλλά και την αρωγή του καθηγητή του *Harvard Arthur von Mehren*). Βλ. περαιτέρω *Symeon C. Symeonides*, "On the Side of the Angels:

διεκδίκηση πολιτικών στόχων απεδείχθη άλλοτε χρήσιμη άλλοτε επιβλαβής. Αυτό που θα πρέπει να κρατήσουμε είναι η ευρηματικότητα των νομικών παραστατών στην αναζήτηση νέων βάσεων αξιώσεων, αλλά και νέων θεσμών για την επίλυση διαφορών.

Τρίτον, ο καθοριστικός παράγοντας ήταν η εσωτερική λογική του Ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού οικοδομήματος. Με αφετηρία την πάλαι ποτέ Σύμβαση των Βρυξελλών, μετά την κοινοτικοποίηση των δράσεων πολιτικής δικαιοσύνης έχει δημιουργηθεί ένας *ευρωπαϊκός δικαστικός χώρος* (*espace judiciaire européen*) -με ενιαίους κανόνες περί δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου, ομογενοποίηση θεσμών της πολιτικής δικονομίας, ελεύθερη διακίνηση δικαστικών αποφάσεων και εκτελεστών τίτλων και ποικίλους θεσμούς συνεργασίας μεταξύ δικαιοδοτικών και άλλων οργάνων των κρατών μελών.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργεί ως Ηρακλής του Ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου. Το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου αποτελεί τον θεματοφύλακα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η πρόσφατη ειδικά νομολογία του σε θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας και αναγνώρισης αποφάσεων έχει ακρωτηριάσει «αποσχιστικούς» θεσμούς του κοινοδικαίου (όπως το *forum non conveniens*, *anti-suit injunctions*), αλλά και όλων των δικαίων (με τον έλεγχο και περιορισμό του εύρους της ρήτρας δημοσίας τάξεως), προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου εντός του χώρου και να κατοχυρωθούν τα εξωτερικά του σύνορα. Από θεωρητική οπτική, το ΔΕΚ προσεγγίζει τα ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου φορμαλιστικά και υπό το πρίσμα της οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής έννομης τάξης. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή παρέσχε στο ΔΕΚ το οπλοστάσιο και τις αντιστάσεις σε πολιτικές πιέσεις που απαιτήθηκαν για την απόφαση *Orams*.

Choice of Law and Stolen Cultural Property” in Private Law in the International Arena: Liber Amicorum Kurt Siehr (TMC Asser Press, 2000), 747-761.

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 23, Τηλ.: 210 3678800 (30 γραμμές), ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 2, Τηλ.: 210 3607521,
ΠΕΙΡΑΙΑΣ Φίλωνος 107-109, Τηλ.: 210 4184212, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ Φράγκων 1, Τηλ.: 2310 532134,
ΠΑΤΡΑ Κανάρη 28-30, Τηλ.: 2610 361600

www.nb.org • e-mail: info@nb.org